

*До спеціалізованої вченої ради Д 26.007.031
у Національній академії внутрішніх справ,
03035, м. Київ, Солом'янська пл., 1*

ВІДГУК

офіційного опонента

**кандидата юридичних наук, доцента Шумейка Дмитра Олександровича
на дисертаційне дослідження Кушнерьова Віталія Миколайовича
на тему «Розумність строків як загальна засада кримінального
провадження», поданого на здобуття ступеня доктора філософії в галузі
знань 08 «Право» за спеціальністю 081 «Право»**

Актуальність теми дослідження зумовлена тим, що значна кількість проваджень у ЄСПЛ пов'язана з дотриманням строків під час досудового розслідування та судового розгляду, затримання особи, тримання під вартою, надання захисника, повідомлення рідних, близьких й опікунів про затримання тощо. Аналіз рішень ЄСПЛ у справах проти України щодо стверджувального порушення ст. 6 ЄКПЛ стосовно тривалості провадження засвідчує, що період, упродовж якого відбувався судовий розгляд справ, що стали надалі предметом розгляду ЄСПЛ, тривав: менше ніж 3 роки (3 %), від 3 до 6 років (9 %), від 7 до 10 років (61 %), понад 10 років (27 %). Щодо стадій кримінального провадження, на яких констатовано порушення розумних строків, такими є: стадія досудового розслідування (7 %), судовий розгляд (51 %), провадження в суді апеляційної інстанції (14 %), виконання судових рішень (3 %), провадження в суді касаційної інстанції (3 %), провадження за нововиявленими обставинами (22 %). Тобто середня тривалість розгляду справи (з-поміж тих, які стали предметом розгляду ЄСПЛ) становить від 7 до 10 років, а порушення розумних строків здебільшого відбувається на стадії судового розгляду.

Слід зауважити, що значна категорія скарг охоплює скарги на надмірну тривалість розгляду справ саме судами, а це своєю чергою спричиняє порушення важливого принципу розумності строків. Дотримання зазначеного принципу є надзвичайно важливим для здійснення правосуддя. Право на судовий розгляд справи в розумні строки належить до основних прав і свобод людини й громадянина, тому затягування провадження становить їх порушення. З метою уникнення затягувань встановлюють конкретні строки щодо проведення певних слідчих дій чи прийняття процесуальних рішень, строків досудового розслідування та судового розгляду, що можна вважати певною гарантією дотримання прав і свобод людини й громадянина під час кримінального провадження.

Євроінтеграція України передбачає передусім дотримання прав і свобод людини й громадянина, зокрема, це стосується кримінальної процесуальної діяльності правоохоронних органів та судів. Саме тому забезпечення прав і свобод людини й громадянина є одним з пріоритетних завдань в Україні.

Основні права та свободи людини визначено в Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод (1950), ратифікованій Верховною Радою України 17 липня 1997 року. Відповідно до ст. 5 цієї Конвенції, кожен має право на свободу й особисту недоторканність. Кожен, кого заарештовано або затримано з метою провадження до компетентного судового органу за наявності обґрунтованої підозри у вчиненні особою правопорушення або якщо обґрунтовано вважається необхідним запобігти вчиненню особою правопорушення чи втечі після його вчинення, повинен негайно постати перед суддею чи іншою посадовою особою, якій закон надає право здійснювати судову владу, і йому має бути забезпечено розгляд справи судом упродовж розумного строку або звільнення під час провадження.

З метою належного забезпечення прав і свобод людини й громадянина 2012 року було прийнято новий КПК України, який визначив у ст. 2 основні завдання кримінального провадження: захист особи, суспільства та держави від кримінальних правопорушень, охорона прав, свобод і законних інтересів учасників кримінального провадження, а також забезпечення швидкого, повного й неупередженого розслідування та судового розгляду. Здійснення кримінального провадження ґрунтується на визначених у КПК України засадах (принципах). Новелою таких принципів є засада «розумності строків», визначення яких уперше закріплено в нормативно-правовому акті України. Такий принцип необхідний для виконання завдань кримінального провадження, зокрема для забезпечення прав і свобод людини під час його здійснення. Критерії визначення розумних строків окреслено в ст. 28 КПК України. Однак у правозастосовній практиці дотримання їх спричиняє складнощі, про що свідчить значна кількість скарг щодо недотримання розумних строків під час кримінального провадження, передусім у ЄСПЛ.

Відповідно до ст. 28 КПК України, розумні строки – це строки, які є об'єктивно необхідними для виконання процесуальних дій та прийняття процесуальних рішень. Вони не можуть перевищувати передбачені КПК України строки виконання певних процесуальних дій або прийняття певних процесуальних рішень. Чинне кримінальне процесуальне законодавство виокремлює випадки, коли судовий розгляд необхідно провести в якомога стисліший строк. Зокрема, це стосується випадків коли кримінальне провадження здійснюють щодо особи, яку тримають під вартою, чи неповнолітньої особи. Також, відповідно до ч. 5 ст. 28 КПК України, підозрюваний, обвинувачений, потерпілий, інші особи, права чи інтереси яких обмежують під час досудового розслідування, мають право на звернення до прокурора, слідчого судді або суду з клопотанням, у якому викладають обставини, що обумовлюють необхідність здійснення кримінального провадження (або окремих процесуальних дій) у стисліші строки, ніж ті, що передбачені КПК України.

Крім того, відповідно до ч. 3 ст. 28 КПК України, критеріями для визначення розумності строків кримінального провадження є: 1) складність кримінального провадження, яку встановлюють з огляду на кількість підозрюваних, обвинувачуваних і кримінальних правопорушень, щодо яких здійснюють

провадження, обсяг, специфіку процесуальних дій, необхідних для здійснення досудового розслідування, тощо; 2) поведінка учасників кримінального провадження; 3) спосіб здійснення слідчим, прокурором і судом своїх повноважень.

Необхідно акцентувати увагу на тому, що обставини, які є критеріями для визначення розумного строку, мають оціночний характер. У зв'язку із цим у правозастосовній практиці дотримання розумних строків, критерії яких окреслено в ст. 28 КПК України, спричиняє складнощі.

Питання, що стосувалися розумності строків, розглядали у своїх роботах такі вітчизняні вчені як Ю. П. Аленін, В. Д. Басай, Б. Т. Безлепкін, С. О. Голунський, О. А. Гончаренко, М. О. Громов, А. П. Гуляєв, І. М. Гуткін, В. П. Даневський, А. Я. Дубинський, С. О. Заїка, Л. В. Карабут, В. Т. Малярєнко, О. Р. Михайленко, Г. В. Юркова, Л. В. Юрченко та ін. Безумовно, праці цих учених становлять суттєву наукову і практичну цінність, однак чимало питань, пов'язаних із нормативно-правовою регламентацією розумних і процесуальних строків у кримінальному судочинстві України, залишилися дискусійними, а деякі з них – недостатньо чи взагалі не дослідженими, висвітлені лише в коментарях до чинного КПК України, підручниках із кримінального процесу, статтях у періодичних виданнях тощо.

На підставі аналізу тексту дисертації В. М. Кушнерьова можна стверджувати, що ця робота є новим комплексним дослідженням, у якому автор виконав усі поставлені завдання та досягнув мети дослідження. На підставі здійсненого дослідження було сформульовано ґрунтовні висновки та практично значущі пропозиції, які стосуються розглядуваного питання.

Високим є теоретичний рівень викладу матеріалу, автор уміло застосував різноманітні методи наукового пізнання, ґрунтовно проаналізував законодавчі акти, судову й іншу практику, коректно полемізував з іншими дослідниками, аргументовано обстоював власну позицію, на підставі чого сформував теоретичні висновки та практичні рекомендації, що є вагомим внеском у науку кримінального процесуального права і мають достатній ступінь наукової новизни. Переважна більшість висновків та пропозицій дисертанта заслуговують на схвалення та підтримку.

Дисертаційне дослідження В. М. Кушнерьова виконано відповідно до КПК України, Податкового кодексу України, законів України «Про судоустрій та статус суддів» від 2 червня 2016 року № 1402-VIII, «Про прокуратуру» від 14 жовтня 2014 року № 1697-VII, «Про Державне бюро розслідувань» від 12 листопада 2015 року № 794-VIII, «Про Службу безпеки України» від 25 березня 1992 року № 2229-XII, «Про Національне антикорупційне бюро України» від 14 жовтня 2014 року № 1698-VII; наказів МВС України «Про організацію діяльності слідчих підрозділів Національної поліції України» від 6 липня 2017 року № 570, «Про затвердження Положення про організацію діяльності підрозділів дізнання органів Національної поліції України» від 20 травня 2020 року № 405; Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод (1950), ратифікованої Верховною Радою України 17 липня 1997 року; Концепції Загальнодержавної програми адаптації

законодавства України до законодавства Європейського Союзу, ратифікованої Законом України від 21 листопада 2002 року № 228-IV; Концепції реформування кримінальної юстиції України (Указ Президента України від 8 квітня 2008 року № 311/2008); Стратегії національної безпеки України (Указ Президента України від 26 травня 2015 року № 287/2015); Стратегії сталого розвитку «Україна-2020» (Указ Президента України від 12 січня 2015 року № 5/2015); Плану заходів щодо реалізації цієї Концепції (розпорядження Кабінету Міністрів України від 27 серпня 2008 року № 1153-р); Стратегії розвитку органів системи МВС на період до 2020 року (розпорядження Кабінету Міністрів України від 15 листопада 2017 року № 1023-р.); Переліку пріоритетних напрямів наукового забезпечення діяльності органів внутрішніх справ України на 2015–2019 роки (наказ МВС України від 16 березня 2015 року № 275); Переліку перспективних напрямів кандидатських та докторських дисертацій за юридичними спеціальностями (рішення Президії Національної академії правових наук України від 18 жовтня 2013 року № 86/11); Пріоритетних напрямів наукових досліджень Національної академії внутрішніх справ на 2018–2020 роки (рішення Вченої ради Національної академії внутрішніх справ 26 грудня 2017 року, протокол № 28).

Ураховуючи викладене та необхідність реформування чинного кримінального процесуального законодавства в цій сфері, а також зважаючи на брак комплексних монографічних праць із досліджуваної проблематики в науці кримінального процесуального права можна стверджувати, що тема дисертаційного дослідження В. М. Кушнерьова, безумовно, є **актуальною**, а виконане дослідження – оригінальним.

Достовірність та обґрунтованість наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації. Достатньо обґрунтованою та логічною є структура дисертації. Загалом вона є послідовною, раціональною, зумовленою предметом, метою та завданнями дослідження. Робота складається з анотації українською та англійською мовами, вступу, трьох розділів, що містять вісім підрозділів, висновків, списку використаних джерел (226 найменувань на 21 сторінці) і шести додатків на 43 сторінках. Повний обсяг дисертації становить 241 сторінка, із них обсяг основного тексту – 177 сторінок.

Перший розділ дисертації присвячений методологічним основам визначення і дотримання процесуального строку в кримінальному судочинстві, у межах якого констатовано, що в процесі становлення національного кримінального процесу законодавець намагався розв'язати проблему затягування процедури кримінального переслідування та обирав різні засоби запобігання цьому, зокрема шляхом встановлення граничних строків кримінального процесу та спрощених процедур його здійснення. Розвиток кримінального процесуального законодавства, що діяв на теренах України, призвів до формування в XIX ст. принципу швидкості судочинства як визначальної ідеї кримінального процесу. Здійснене дослідження дало підстави виокремити різні погляди на правовий зміст процесуальних строків, аналіз яких засвідчив, що основні підходи до розуміння процесуальних строків

ототожнюють визначення процесуальних строків з головними властивостями юридичного процесу. Лише процесуальні строки наділені такими ознаками: забезпечують динамізм процесуальної діяльності; упорядковують процесуальну діяльність; гарантують досягнення юридичного результату; регулюють процесуальні правовідносини. Зауважено, що дотримання процесуальних строків є одним із критеріїв ефективності кримінального судочинства. Процесуальні строки як юридичні факти тягнуть за собою настання таких правових наслідків, як виникнення, зміна або припинення процесуальних прав й обов'язків учасників кримінального провадження. Процесуальні строки є процесуальною гарантією своєчасного прийняття процесуальних рішень і проведення процесуальних дій, що сприяє забезпеченню прав та законних інтересів учасників кримінального провадження. Виокремлено критерії, за якими можна класифікувати строки під час кримінального процесу: 1) критерій часового вияву (строки-періоди і строки-моменти); 2) за суб'єктами, які встановлюють тривалість процесуальних строків (встановлені КПК України, іншими нормативно-правовими актами, встановлені прокурором, слідчим суддею або судом); 3) за юридичними наслідками (правовстановлюючі (правоутворюючі), правозмінюючі, правоприпиняючі (правообмежуючі)). Визначено, що процесуальні строки, крім норм КПК України, також встановлює Конституція України. Процесуальні строки можуть бути встановлені й відомчими підзаконними нормативними актами. Крім того, строки також встановлюють прокурор, слідчий суддя чи суд. Для встановлення кримінальних процесуальних строків прокурор, слідчий суддя, суд мають ураховувати такі обставини: 1) граничні строки вчинення процесуальних дій або прийняття процесуальних рішень, що передбачені КПК України; 2) достатність часу для вчинення процесуальних дій або прийняття процесуальних рішень; 3) обставини, встановлені під час кримінального провадження; 4) відсутність перешкод для реалізації права на захист. Доведено, що положення КПК України чітко регулюють порядок встановлення процесуальних строків, закріплюють правила їх обчислення та вимоги щодо їх дотримання, передбачають наслідки пропуску процесуальних строків і порядок поновлення строків, пропущених із поважних причин.

У другому розділі дисертації «Проблеми реалізації принципу розумності строків кримінального судочинства» обґрунтовано, що одним з найголовніших завдань держави є дотримання прав і свобод людини та громадянина. Передусім це стосується кримінальної процесуальної діяльності правоохоронних органів і судів, тому що під час здійснення такої діяльності найчастіше обмежують, а в деяких випадках – порушують права людини та громадянина. Аргументовано, що кримінальні процесуальні гарантії – це визначені кримінальним процесуальним законом засоби та способи, спрямовані на реалізацію прав й обов'язків усіх суб'єктів кримінального процесу, забезпечення реалізації їхніх законних інтересів, а також на досягнення мети та виконання завдань кримінального судочинства. Автор доводить, що право на свободу й особисту недоторканність найчастіше обмежують під час кримінального провадження. Дисертант акцентує увагу на тому, що в

кримінальному процесі є процесуальні (нормативне закріплення граничних строків досудового розслідування; встановлення строків прокурором, слідчим суддею або судом; дотримання принципу розумності строків; проведення слідчих (розшукових) дій чи негласних слідчих (розшукових) дій у межах досудового розслідування, крім випадків, передбачених чинним КПК України) й організаційні (організація власної роботи слідчими, дізнавачами, прокурорами та суддями; організація роботи підлеглих, що здійснюють кримінальне провадження, керівниками органу досудового розслідування, керівниками органу дізнання, прокуратури, суду) засоби забезпечення процесуальних строків у кримінальному провадженні. Аргументовано, що процесуальними строками в кримінальному провадженні слід вважати встановлені та врегульовані кримінальним процесуальним законом на підставі Конституції України й міжнародно-правових документів або відповідно до підзаконних нормативно-правових актів, актів слідчих, дізнавачів, прокурорів, слідчих суддів або судів проміжки часу, у межах яких учасники кримінального провадження зобов'язані (мають право) приймати процесуальні рішення, учиняти процесуальні дії або утриматися від їх учинення.

У третьому розділі дисертаційного дослідження проаналізовано практику ЄСПЛ та виокремлено такі критерії визначення розумності строків: 1) складність провадження; 2) поведінка учасників провадження; 3) організація та порядок здійснення провадження державними органами, зокрема судом; 4) значення провадження для заявника (значення провадження для обвинуваченого (підозрюваного)). Встановлено, що початковим моментом визначення розумного строку кримінального провадження є: 1) оголошення повідомлення про підозру; 2) дата складання повідомлення про підозру в разі неможливості її вручення; 2) затримання, взяття під варту, будь-яке інше обмеження волі, інші дії, що мають істотний вплив на становище підозрюваного. Закінченням перебігу розумних строків є період часу до моменту винесення виправдувального чи обвинувального вироку, зокрема в межах апеляційного чи касаційного провадження. Обґрунтовано, що однією з найголовніших гарантій реалізації принципу розумності строків кримінального судочинства є наявність у національному законодавстві засобу й механізму оскарження тривалості досудового розслідування та судового розгляду кримінального провадження.

Структура дисертації надала можливість послідовно й системно проаналізувати особливості процесуальних і розумних строків у кримінальному провадженні. Матеріал дисертації викладено логічно, оптимально співвіднесено загальні та конкретні питання, сформульовано необхідні наукові дефініції відповідно до обраної тематики.

Достовірність наукових положень забезпечено: широтою й різноманітністю опрацьованої джерельної бази; вдалим використанням результатів оригінального соціологічного дослідження, проведеного у виді анкетування 480 працівників слідчих підрозділів Національної поліції України, Національного антикорупційного бюро України, Державного бюро розслідувань, прокуратури, суддів, адвокатів щодо вивчення практичних

проблем регламентації та дотримання процесуальних і розумних строків у кримінальному судочинстві України; узагальненими результатами вивчення 203 рішень ЄСПЛ у справах проти України щодо стверджувального порушення ст. 6 ЄКПЛ стосовно тривалості провадження; логічним викладенням матеріалу.

У контексті зазначеного вище не зайвим буде зауважити й про те, що автор змістовно окреслив *мету дисертаційного дослідження*, яка полягає в комплексному та системному розробленні обґрунтованих пропозицій з удосконалення чинного КПК України в частині визначення та дотримання розумних і процесуальних строків.

Отже, вибір дисертантом теми дослідження зумовлений насамперед її актуальністю та вагомим практичним значенням, а також необхідністю опанування проблем, що пов'язані з нормативно-правовою регламентацією розумних і процесуальних строків у кримінальному судочинстві України.

Характеристика змісту роботи. Зміст дисертаційного дослідження вирізняються високим теоретичним і науково-методологічним рівнем виконання поставлених завдань. Чітко виражений теоретичний підхід, зокрема, вдало розроблені дефініції та класифікації, надали можливість автору аргументовано визначити власну позицію щодо різних питань предмета дослідження.

Спочатку автор досліджує історичні передумови та джерела виникнення поняття «процесуальні строки» в кримінальному процесі України, визначає ті вихідні основоположні принципи, на яких і ґрунтується дослідження. Потім автор переходить до вивчення правового змісту та значення процесуального строку, його місця в кримінальному судочинстві, видів кримінальних процесуальних строків на стадії досудового розслідування, судового розгляду та їх правової характеристики. Після розгляду зазначених питань автор аналізує процесуальні строки як гарантії конституційного права на свободу й особисту недоторканність у кримінальному процесі України, поняття, сутність та призначення категорії розумного строку в кримінальному судочинстві; механізм реалізації принципу розумності строків у кримінальному провадженні; процесуальні й організаційні засоби забезпечення процесуальних строків у кримінальному судочинстві. Дисертант досліджує окреслені питання, визначає проблеми регламентації та дотримання розумних і процесуальних строків у національному законодавстві. Також В. М. Кушнерьов аналізує окреслене коло питань у контексті міжнародного та зарубіжного досвіду, зокрема нормативну регламентацію процесуальних строків за кримінальним процесуальним законодавством країн Європи, Сполучених Штатів Америки та Великої Британії; досліджує систему гарантій реалізації принципу розумності строків кримінального судочинства в правових позиціях ЄСПЛ.

Зазначене надало можливість В. М. Кушнерьову сформулювати обґрунтовані висновки та пропозиції з удосконалення змісту ст. 28, 47, 53, 214, 308, 315, 318, 331 КПК України.

Дисертаційна робота справляє позитивне враження, оскільки В. М. Кушнерьов, продемонструвавши такі риси вченого, як працездатність, наполегливість і сформував цілісне й обґрунтоване уявлення про сучасний стан

і перспективи розвитку кримінальних процесуальних норм, які регламентують розумні та процесуальні строки в кримінальному судочинстві України.

Ознайомлення з текстом дисертаційного дослідження дає підстави стверджувати, що В. М. Кушнерьов опрацював значний масив літератури не лише з кримінального процесуального права, а й з теорії права, міжнародного, конституційного, адміністративного та цивільного права, оперативно-розшукової діяльності, завдяки чому основні положення та висновки, які виносить автор на захист, мають відповідний ступінь наукової новизни.

Автор засвідчив високий рівень володіння науковою методологією та методикою, уміння аргументовано викладати власні наукові погляди. У роботі використано комплекс наукових методів: історико-правовий, компаративістський (порівняльно-правовий), догматичний (логіко-юридичний), соціологічний, системний, метод аналізу словникових визначень, статистичний, індукції, дедукції тощо.

Наукова новизна дисертації В. М. Кушнерьова визначається тим, що за характером і змістом розглянутих питань ця дисертація є першою в Україні монографічною науковою працею, у якій здійснено комплексне та системне дослідження практичних проблем регламентації та дотримання процесуальних і розумних строків у кримінальному судочинстві України.

Заслугує на підтримку обґрунтована автором позиція, згідно з якою розумним строком слід вважати об'єктивно обґрунтований період часу, встановлений на підставі норм кримінального процесуального законодавства, під час якого учасники кримінального провадження виконують певні процесуальні дії чи приймають певні процесуальні рішення, спрямовані на досягнення завдань кримінального провадження.

Схвалюємо пропозицію автора визначити строки судового розгляду кримінального провадження не як розумні, а як процесуальні з чітко визначеними межами й підставами їх подовження, запровадити вирішення питань про недотримання судовими органами розумних строків на національному рівні, регламентувати порядок та підстави притягнення суддів до відповідальності за затягування судового розгляду провадження, окреслити порядок відшкодування збитків, завданих затягуванням процесу. У зв'язку із цим автор запропонував внести відповідні зміни до ст. 318 КПК України.

Важливе значення має також положення щодо необхідності зобов'язати захисника перебувати на судових засіданнях, а також з'ясування поважних причин неприбуття захисника на судовий розгляд кримінального провадження (клопотання) та порядку повідомлення слідчого, прокурора, слідчого судді, суду, органа (установи), уповноваженого законом на надання безоплатної правової допомоги, щодо неприбуття на судові засідання. У зв'язку із цим дисертант пропонує внести відповідні зміни до ст. 47 та 53 КПК України.

Дисертант обґрунтовує положення, згідно з яким початковим моментом визначення розумного строку кримінального провадження є: 1) оголошення повідомлення про підозру; 2) дата складання повідомлення про підозру в разі неможливості її вручення; 3) затримання, взяття під варту, будь-яке інше обмеження волі, інші дії, що мають істотний вплив на становище

підозрюваного. Закінченням перебігу розумних строків є період часу до моменту винесення виправдувального чи обвинувального вироку, зокрема в межах апеляційного чи касаційного провадження.

Доцільною видається позиція автора щодо надання права прокурору, обвинуваченому й потерпілому звертатися із заявою до суду про порушення розумних строків судового розгляду кримінального провадження; оптимально визначено строки, порядок розгляду такої заяви судом, а також види рішень за результатом розгляду заяви. У зв'язку із цим В. М. Кушнерьов пропонує внести відповідні відомості до ст. 28 та 308 КПК України.

Цікавим аспектом є аргументована автором необхідність щодо подовження періоду часу з 24 до 72 годин для внесення відомостей до ЄРДР з метою точного та правильного встановлення ознак складу кримінального правопорушення, що зменшить кількість кримінальних проваджень, у яких немає складу кримінальних правопорушень. У зв'язку із цим дисертант запропонував внести відповідні зміни до ст. 214 КПК України.

Схвально оцінюємо положення щодо необхідності під час підготовчого провадження додаткового розгляду судом питання щодо подовження, скасування чи зміни обраного на стадії досудового розслідування запобіжного заходу незалежно від надходження клопотань про такий розгляд. У зв'язку із цим автор запропонував внести відповідні зміни до ст. 315 КПК України.

Уваги заслуговує позиція автора, що загальний строк тримання під вартою на стадії судового розгляду не повинен перевищувати максимальний строк покарання у вигляді позбавлення волі, визначений у санкції статті Особливої частини КК України, за якою здійснюють провадження. На підставі цього В. М. Кушнерьов запропонував внести відповідні зміни до ст. 331 КПК України.

Доцільною є позиція автора, відповідно до якої процесуальні строки як юридичні факти тягнуть за собою виникнення, зміну або припинення процесуальних прав та обов'язків учасників кримінального провадження.

Позитивної оцінки заслуговує твердження автора, що для встановлення кримінальних процесуальних строків прокурор, слідчий суддя, суд повинні враховувати такі обставини: 1) граничні строки вчинення процесуальних дій або прийняття процесуальних рішень, що передбачені КПК України; 2) достатність часу для вчинення процесуальних дій або прийняття процесуальних рішень; 3) обставини, встановлені під час кримінального провадження; 4) відсутність перешкод для реалізації права на захист.

Ми поділяємо визначення, запропоноване автором, відповідно до якого кримінальні процесуальні гарантії – це засоби та способи, що передбачені чинним КПК України, які спрямовані на реалізацію прав й обов'язків, забезпечення реалізації законних інтересів усіх учасників кримінального провадження, а також на виконання його завдань.

Позитивне враження справляє положення, згідно з яким однією з найголовніших гарантій реалізації принципу розумності строків кримінального судочинства є наявність у національному законодавстві засобу й механізму

оскарження тривалості досудового розслідування та судового розгляду кримінального провадження.

Усі наукові положення дисертаційного дослідження містять елементи новизни і, без сумніву, є внеском у кримінально-правову доктрину.

Повнота викладення основних результатів дисертації в опублікованих наукових працях. Основні положення, сформульовані висновки та пропозиції дослідження відображено на засідання міжвідомчого науково-практичного круглого столу «Актуальні питання теорії та практики досудового розслідування кримінальних проступків» (Київ, 14 листопада 2019 року); X Всеукраїнській науково-теоретичній конференції, присвяченій пам'яті професора П. П. Михайленка, «Актуальні проблеми кримінального права» (Київ, 22 листопада 2019 року); XV Всеукраїнській науково-практичній конференції «Українська мова в юриспруденції: стан, проблеми, перспективи» (Київ, 28 листопада 2019 року); IV Міжнародній науково-практичній конференції «Реалізація державної антикорупційної політики в міжнародному вимірі» (Київ, 12 грудня 2019 року); Всеукраїнській науково-практичній конференції «Актуальні питання криміналістики» (Київ, 20 грудня 2019 року); Міжнародній науково-практичній конференції «Актуальні проблеми досудового розслідування та судового розгляду злочинів проти статевої свободи та статевої недоторканості дітей, шляхи їх вирішення» (Київ, 19 червня 2020 року); засіданні міжвузівського науково-практичного круглого столу «Кримінологічна теорія і практика: досвід, проблеми сьогодення та шляхи їх вирішення» (Київ, 28 травня 2020 року).

Практичне значення одержаних результатів. Результати дослідження мають не лише наукове, а й практичне значення. Одержані автором висновки можуть бути використані для подальшого вдосконалення кримінального процесуального законодавства України, а також у правозастосуванні. Окремі положення дисертації стануть у нагоді під час написання відповідних розділів підручників і навчальних посібників з конституційного права, кримінального процесу, криміналістики та оперативно-розшукової діяльності; під час викладання дисциплін кримінального процесуального спрямування; у науково-дослідній діяльності, зокрема у: *законотворчій сфері* – під час розроблення законопроектів про внесення змін і доповнень до чинного КПК України з метою його вдосконалення в частині, що стосується строків у кримінальному провадженні (довідка Інституту законодавства Верховної Ради України від 9 червня 2020 року № 22/1193-1-19); *практичній діяльності* – для правильного та конкретного визначення розумних і процесуальних строків під час кримінального провадження (акт ГУНП в м. Києві від 1 червня 2020 року); *освітньому процесі* – під час викладання та вивчення навчальних дисциплін «Кримінальний процес», «Криміналістика», «Актуальні питання кримінального процесуального права», «Організація взаємодії підрозділів під час проведення досудового розслідування», «Організація роботи слідчо-оперативної групи», а також на заняттях за відповідними дисциплінами в системі підвищення кваліфікації слідчих підрозділів (акт Національної академії внутрішніх справ від 20 серпня 2020 року); *науково-дослідній діяльності* – для подальшого

розроблення теоретичних положень стосовно визначення та регулювання розумних і процесуальних строків у кримінальному провадженні, а також у процесі підготовки монографій та статей з кримінальних процесуальних дисциплін (акт Національної академії внутрішніх справ від 5 червня 2020 року).

Оцінювання оформлення дисертації. Дисертацію оформлено згідно з вимогами Міністерства освіти і науки України.

Дискусійні положення та зауваження до дисертації. Не деталізуючи численні здобутки та позитивні аспекти виконаної дисертаційної роботи, загалом позитивно оцінюючи рецензовану працю, зосередимо увагу на *окремих суперечностях, дискусійних положеннях*, які, на наш погляд, потребують або додаткової аргументації, або спеціальних роз'яснень під час захисту дисертації, зокрема:

1. Під час аналізу нормативної регламентації процесуальних строків за кримінальним процесуальним законодавством країн Європи, США та Великої Британії (підрозділ 3.1) автор виокремив групи норм, які регулюють строки проведення певних процесуальних дій та прийняття процесуальних рішень, що за умов належного забезпечення процесуальних строків є гарантом дотримання прав і свобод людини під час кримінального провадження, а саме: 1) закріплення принципу розумних строків; 2) закріплення порядку обчислення процесуальних строків у кримінальному провадженні; 3) визначення строків досудового розслідування (дізнання, попереднього слідства, попереднього розслідування, кримінального розслідування тощо); 4) визначення строків затримання і тримання під вартою. Однак, на нашу думку, до цієї класифікації необхідно додати строки слідчих (розшукових) дій та негласних слідчих (розшукових) дій, оскільки під час їх проведення також можливе (а в деяких випадках є обов'язковим) обмеження прав і свобод людини й громадянина.

2. У підрозділі 1.3 «Види кримінальних процесуальних строків на стадії досудового розслідування, судового розгляду та їх правова характеристика» проаналізовано законодавче визначення класифікації процесуальних строків, розглянуто класифікації, які пропонували вчені. Однак з тексту дисертації не зрозуміло, чи поділяє автор позиції вчених або законодавця щодо запропонованих класифікацій процесуальних строків, чи має власне (авторське) бачення щодо окресленої проблематики.

3. У підрозділі 2.3 «Процесуальні й організаційні засоби забезпечення процесуальних строків у кримінальному судочинстві» автор пропонує внести зміни до ст. 28 КПК України шляхом доповнення частиною 7, якою встановити право обвинуваченого, потерпілого на звернення до суду із заявою про пришвидшення судового розгляду кримінального провадження в разі порушення розумного строку такого розгляду, а також до ст. 308 КПК України – шляхом доповнення її положенням, що прокурор, обвинувачений, потерпілий під час судового розгляду мають право оскаржити в апеляційному порядку недотримання розумних строків розгляду справи суддею. Пропоновані зміни суперечать одна одній, оскільки в першому випадку суб'єкти мають право подавати скаргу в суд, у якому здійснюється судовий розгляд кримінального провадження по суті, та розглядає таку скаргу голова цього суду, а в другому

випадку – не конкретизовано, як суб'єкти можуть реалізувати своє право на оскарження недотримання розумних строків на стадії судового розгляду. Визначено лише, що таку скаргу подають в «апеляційному порядку». Не зрозуміло, що саме має на увазі в такому формулюванні.

4. У підрозділі 3.2 «Система гарантій реалізації принципу розумності строків кримінального судочинства в правових позиціях ЄСПЛ» дисертант зазначає, що однією з найголовніших гарантій реалізації принципу розумності строків кримінального судочинства є наявність у національному законодавстві засобу й механізму оскарження тривалості досудового розслідування та судового розгляду кримінального провадження. Натомість автор запропонував лише засіб оскарження тривалості досудового розслідування та судового розгляду кримінального провадження, а механізм його реалізації залишився невисвітленим.

Перелічені вище зауваження стосуються дискусійних аспектів роботи або певних не цілком чітких формулювань та інших положень, що не належать до основних, концептуальних положень дисертації і не можуть вплинути на загальну позитивну оцінку дисертації. Ці зауваження В. М. Кушнерьов, сподіваємося, врахує в подальшій науковій та педагогічній діяльності.

Підсумовуючи викладене, слід зазначити, що тема дисертації надзвичайно актуальна, сформульовані автором висновки й рекомендації є достатньо аргументованими, вирізняються науковою новизною і мають не лише теоретичне, а й практичне значення.

Таким чином, рецензована дисертація є кваліфікованою науковою працею, що містить результати здійснених автором досліджень. Отримані В. М. Кушнерьовим нові науково обґрунтовані результати в сукупності розв'язують конкретне наукове завдання, що має істотне значення для науки кримінального процесуального права.

Оцінка змісту дисертації, її завершеність в цілому, оформлення.

Зміст дисертації відповідає заявленій дисертантом науковій спеціальності (081 – «Право»), робота пройшла належну апробацію. Дисертація є кваліфікованою, завершеною працею, у якій не виявлено порушень академічної доброчесності. Дослідження підготовлено зрозумілою, юридично і літературно грамотною мовою. Оформлення дисертації загалом відповідає встановленим МОН України вимогам.

Отже, дисертація відповідає вимогам Порядку проведення експерименту з присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 6 березня 2019 року № 167, а її автор – Кушнерьов Віталій Миколайович на основі публічного захисту заслуговує на присудження йому ступеня доктора філософії зі спеціальності 081 – «Право».

Опонент:

**начальник управління поліції
Шевченківського району Головного управління
Національної поліції у м. Києві
кандидат юридичних наук, доцент**

Дмитро ШУМЕЙКО